

Iz zgodovine kranjskih trgov.

9. Mokronog.

(Konec.)

Stare listine omenjajo plemenite gospode (viteze) iz Mokronoga: 1137. Henrik, 1143.—1173. Albert, 1177. Oton, 1248. Wolzling¹. Ti vitezi so bili ministerijali (podložni vitezi) Seliških grofov in pozneje krških škofov.

Krški škofje so imeli mokronoško graščino v lasti od l. 1072. do leta 1606. V tej dobi so se začele vojske med habsburškim vojvodom Friderikom, poznejšim cesarjem, in Celjani; pa tudi med krškimi škofi in Celjani. Prvi boji, med Friderikom in Celjani, so se začeli l. 1436. Takrat je cesar Sigismund (30. nov.) v Pragi imenoval celjskega grofa Friderika II. in njegovega sina Urha za državna kneza in njiju združene grofije (celjsko, ortenburško in šternberško) povišal v državno kneževino. Habsburžan Friderik pa se je pričel bati za svojo oblast na jugu. Na zboru v Pragi ni mogel ugovarjati podelitvi te najvišje odlike Celjanom, ker se je tedaj mudil v Sv. deželi, pač pa se je pozneje pritožil pri cesarju, da je poknežil vazala štajerske vojvodine brez njegovega dovoljenja. To je dalo povod večletnim krvavim vojskam med Habsburžani in Celjani. V teh vojskah je trpela skoraj vsa slovenska zemlja.

Med krškim škofom Šalermanom in celjskim grofom Friderikom II. se je začel prepir ob istem času (1439) zaradi nekaterih posestev blizu Celja. Grof Friderik je poslal svojega vojskovodjo, češkega plemiča Vitovca, nad krške gradove. Vojvoda Friderik V. je pa prišel krškemu škofu na pomoč. Zdaj se je vnel boj med vojvodom in celjskimi knezi. Tudi slovenske dežele so se tedaj razdelile v celjsko in habsburško stranko. Na avstrijski strani so stali Ljubljancani in Istrani, na celjski pa skoraj vsi drugi Slovenci. Vitovec je udaril na vojvodove gradove in vzel tudi grad Mokronog (1439). Drugo leto je sklenil Friderik, ki je postal cesar (1440), premirje s Celjani. Mokronog je bil rešen Celjanov. A l. 1515., meseca majnika, so uporni kmetje osvojili grad in ga porušili. Takrat je padlo v ognju ljudske nevolje več dolenjskih in drugih gradov: Raka, Šrajbarski turn, Boštanj, Tariški grad, Rožek, Polhov gradec, Čušperk i. dr.² Škof Ivan VII. Jakob je potem iz važnih razlogov prodal krški škofiji lastno graščino Mokronog v Ljubljani bivajočemu pl. Josipu Mahorčiču. To se je zgodilo 24. sept. 1615. Prodajo je potrdil nadvojvoda Ferdinand. L. 1616. 23. apr. je Mahorčič prevzel graščino.³ Od njega jo je kupil Ernest Mihael Scherenburg. L. 1509. je bil v Mokronogu ustanovljen vikariat; prej pa je spadal večji del mokronoške župnije pod št. Rupert. L. 1649., 10. dec..

¹ Schumi, U. u. R. B. I. 91.

² Dimitz II. 26. Klun, Arch. I. 36. Hoff, G. v. H. Kr. II. 115.

³ Mittheil. 1853. 19.

je bila ustanovljena župnija po dobrotniku Ernestu pl. Scherenburg. Župnija mokronoška je bila po obsegu jako majhna, skoraj sam trg z bližnjo okolico. Leta 1791. so bile mokronoški župniji prideljene še od mirniškega vikariata vasi: Stepšek, Sv. Križ, Ribnik, Pogled, Križni vrh, Gorenja vas, Ostrožnik, Podlog, Log in Bačje. Prvi vikar Jernej Turk je znan iz leta 1507., prvi župnik pa je bil msgr. Janez Andrej Walla pl. Wal-lenegkh od l. 1646. dalje.

Ernesta pl. Scherenburga sestro, Marijo Marjeto, je poročil Daniel Ivan Kajzel (Khaysell) in tako postal lastnik graščine in trga. Mogoče je pripomogel on s soprogo, da se je zidala (1670) cerkev Matere božje na Žalostni gori. Veliki oltar v tej romarski cerkvi je bil postavljen leta 1675. Napis na tablici za oltarjem pove, da ga je daroval cerkvi mokronoški graščak Ivan Daniel Kajzel s soprogo. Oltar je iz črnkastega marmorja. V tronu je podoba žalostne Matere božje z enim samim mečem v prsih. Na kolenih drži mrtvega Sina. Kip je umetniško delo. Velika srčna bolečina se prav živo izraža na Marijinem obrazu. Človek misli na prvi hip, ko gleda to podobo in en sam meč, da ga je dala napraviti Kajzelova soproga po naročilu umirajočega svojega soproga po njegovi smrti. Vdova Kajzelova je imela še brata Ivan Jožefa Scherenburg. Bil je ta slaboumen in podvržen jezi. Z njim — tako poroča Valvasor — je nekoč kegljal za gradom Kajzel. V nagli razburjenosti je slaboumeni Scherenburg zabodel Kajzela v vrat, da je umrl čez pol ure leta 1675. Leta 1808. je bila lastnica tega gradu gospa pl. Storch.¹ V pretečenem stoletju je pa gospodaril v tem gradu L. baron Berg: a tudi ta ga je l. 1900 prodal.

Kdaj je bil mokronoški grad zidan, se ne ve. Letnica 1595. nam spričuje najbrž le to, da je bil tega leta grad prezidan in prenovljen.

Mokronog je zaslovel širom sveta po usodepolnem potresu leta 1871. Treslo se je tedaj vse leto skoraj vsak dan brez izjeme. Najhujša je bila noč 2. decembra. Ljudje so čutili pod nogami strašno bobnenje in mislili, da se podira pod njimi svet. O polnoči so hiteli v sprevodu na Žalostno goro. Tudi naslednja leta se je oglašal potres še večkrat, posebno spomladi 1876. in l. 1881., ko je porušil potres kraljevsko mesto Zagreb.

Mokronog se omenja kot trg že leta 1280. Trški sodnik Oton se imenuje l. 1367. Tržne pravice so trgu delili krški škofje. Vselej, kadar je zasedel krški škofijski sedež nov škof, so se podali mokronoški sodnik, njegov zbor in nekaj tržanov do novega škofa. Predložili so mu na pergament pisane pravice in ga prosili, da jih potrdi z novo listino. Dvakrat se je to zgodilo v Mokronogu. Leta 1567., 9. septembra, je prišel v Mokronog škof Urban, ki je potrdil trgu vse dotedanje pravice ter dodal listino, v kateri zavezuje tržane, da ne sme nihče brez vednosti škofove prodati tujemu gospodu ne hiše ne zemljišča. — Leta 1606., 29. junija je obiskal Mokronog škof Ivan VII., ki je potrdil tržanom vse pravice, kar so jih imeli od krških škofov. Pozneje jim pa ti pravic niso več

¹ Hoff II. 115.

podeljevali ne potrjevali. Ravno ta škof je l. 1616. tudi prodal mokronoško graščino.

Če pa novoimenovani krški škof ni prišel sam v Mokronog, so se Mokronožani podali k njemu v Strassburg na Koroškem, kjer je bila njih navadna prestolnica. Kolikor je znano iz listin, so prišli Mokronožani 22. februarja 1531 pred škofa Antona z listino, ki jim jo je potrdil že krški škof Matevž Lang pl. Wellenburg (1505—1522), in pred škofa Krištofa 10. junija 1579. Škoda, da se nam niso ohranili zapisniki o teh odposlanstvih! Tako pa ne vemo nití imen sodnika ne tržkih očetov in tržanov. Tudi listine se nam niso ohranile v izvorniku, ampak le v prepisu, in še od teh ne vse. Kar imamo od trga ohranjenega, je otel pozabnosti mokronoški kaplan Peter Hicinger, ki je umrl kot dekan v Postojni l. 1867. Bil je plodovit in temeljit pisatelj naše domače zgodovine. Večinoma je objavljajl svoje spise v nemškem jeziku v Izvestjah zgodovinskega društva za Kranjsko (Mittheilungen des histor. Vereins für Krain). Tako tudi one o Mokronogu v letniku 1853.

Soràn:

Načrt.

*Pa zgradim si nov ulnjak,
čebelnjak jeseni:
vinska trta se bo vila
na pomlad ob steni.*

*Poleg breskev zasadim,
ej, to bo cvetela!
In dehtela! V vsakem, v vsakem
cvetu bo čebela.*

*Jaz pa sedel bom na klop,
solnček mi bo žaril —
jaz pa kakor star očanec,
sanjal, čebelaril.*